

mr sc. Sanida Šehmehmedović
kandidat za doktorat na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu

STANDARDI U OBRAZOVANJU

REZIME

Standardi u obrazovanju predstavljaju niz aksioma, postulata i postavki koje želimo u skorije vrijeme da dostignemo. Reformom se mijenja forma obrazovnog sistema koja zahtijeva brzo djelovanje, finansijska sredstva, tačno definirane ciljeve, strategije, programe uvođenja promjena, IEP za djecu s posebnim promjenama, reeduciranje nastavnika, uvođenje demokratskog menagementa i sl. Agencija za standarde i ocjenjivanje je, u stvari, agencija za izradu nastavnih planova i programa. Ta agencija je nezaobilazna za strateški razvoj obrazovanja i konačne obrazovne reforme bez diskriminacije i segregacije.

Ključne riječi: Standardi i strategije, okvirni zakon, kvalitetna škola, tradicionalna škola, evaluacija.

CILJEVI RAZVOJA OBRAZOVANJA SU:

- bolji uslovi učenja;
- bolje učenje – novi kvalitet znanja;
- u fokusu pažnje je učenik i učenje;
- nastavnik je samo voditelj aktivnosti;
- pristup za sve: „Svi različiti su ravnopravni!“;
- odgovarajući nastavni planovi i programi (npr. IEP);
- motivirani nastavnici – usavršavanje;
- proces podučavanja i učenja;
- metodologija aktivnog učenja i raznovrsnih informacija – novi curriculum;
- ocjenjivanje – deskriptivno ili kontinuirano, tokom više različitih aktivnosti u godini;
- decentralizirano obrazovanje – diferencirani plan i program;
- integrirano djelovanje na više mjesta učenja, jer to ne bi trebala biti samo škola.

PRINCIPI RAZVOJA OBRAZOVANJA SU:

- učenje tokom cijelog života;
- dezideologizacija škola;
- decentralizacija obrazovanja (lokalno upravljanje obrazovanjem);
- kvalitet obrazovanja: obrazovni standardi u svim područjima;
- veza s tržištem rada i kompatibilnost kvalifikacija;
- transparentnost;
- građansko obrazovanje (reduciranje društvene nejednakosti u socioekonomskom, teritorijalnom i etničkom pogledu);
- individualizacija i inkluzija u obrazovanju: prilagođavanje nastave individualnim mogućnostima učenika i primjena pravičnosti;
- smanjenje omjera nastavnik – učenik;
- formiranje mobilnih timova stručnjaka za kvalitetno obrazovanje.

Reforme obrazovanja u BiH, u izvedbenom obliku, planirane su do 2010. g. Reforme obrazovanja se odnose na:

- pristup obrazovanju bez diskriminacije;
- poboljšanje kvalitete i modernizacije općeg obrazovanja;
- poboljšanje kvalitete osnovnog i srednjeg obrazovanja;
- poboljšanje kvalitete visokog obrazovanja;
- financiranje obrazovanja i menagement.

Reforma obrazovanja podrazumijeva “obrazovanje za sve”, a to znači uključivanje i prihvatanje učenika različitih fizičkih, socijalnih, emocionalnih i intelektualnih sposobnosti, kulturnih, nacionalnih i drugih karakteristika. To znači i primjenu odgovarajućih nastavnih planova i programa, nastavnih metoda, oblika i klime u učionici/razredu,, čime se podržava različitost. U BiH se vrši reforma obrazovanja s ciljem da se uspostavi takav sistem u kojem se ne bi vršila diskriminacija po bilo kojem osnovu i koji svakome daje priliku na pristup solidnom obrazovanju.

U kojoj mjeri je neophodna edukacija za nastavnike da bi oni prihvatili sve promjene? Šta je inkluzija, a šta proces integracije? To su pitanja koja se nameću u razmišljanjima kako uspostaviti atmosferu u kojoj će nastavnik, koji je ključni nosilac reforme, biti osposobljen za primjenu reforme. Pojam inkluzija (lat. *Inclusio*) označava uključivanje, obuhvatanje, sadržavanje u sebi, podrazumijevanje. Prethodna determinanta tome pojmu jeste pojam integracija (lat. *Integratio*), što označava obnavljanje, dopunjavanje bitnim činjenicama. Inkluzija označava osnovno demokratsko pravo, pri čemu nema odbačenih, stigmatiziranih, odvojenih niti hendikepiranih, gdje su „svi različiti svi ravnopravni“. Inkluzija u obrazovanju obuhvata globalne pristupe emocionalnoj ili socijalnoj inteligenciji, a to su načini internalizacije, socijalizacije, enkulturacije, akulturacije, integracije i personalizacije. Inkluzija u obrazovanju je usmjerena ka identifikaciji prepreka učenja i participaciji sve djece što stvara dobar društveni osjećaj.

OKVIRNI ZAKON O OSNOVNOM OBRAZOVANJU

Usvajanje devetogodišnjeg obrazovanja u BiH omogućuje:

1. Uspješnije stjecanje ključnih kompetencija neophodnih za kolegijalan život u društvu, ekonomiji i politici, utemeljenih na znanju ljudskih potencijala.
2. Okvirni nastavni planovi i programi za I, II i III razred O.Š.
3. Educirati nastavnike u vezi s individualizacijom inkluzije u nastavi.
4. Sistem prekvalifikacije je bitan. Potrebno nam je tercijarno obrazovanje, npr. viša srednja škola, kao i uvođenje niže srednje škole za ponavljače.
5. Mijenja se orijentacija u izvođenju predmetne nastave; poučavanja na učenje, metode usmjerene na učenike.
6. Produžetak primarnog obrazovanja u razrednoj nastavi s 4 na 6 godina.
7. Unutrašnja diferencijacija programa i učenika pomoću izbornih predmeta i afirmaciju programa na više nivoa.

Prema Setenyiu (J. Setenyiu, 1999), postoji znatna razlika između škole visokih standarda i kvalitetne škole:

Škola visokih standarda	Kvalitetna škola
Selektivno odabiranje najboljih učenika.	Prihvatanje date grupe učenika.
Pretjecanje drugih i dobivanje odobrenja za eksperimental. programe.	Razvijanje programa koji je prilagođen korisnicima.
Maksimiziranje broja nastavnika i časova.	Poboljšanje redovnog profesionalnog rada.
Angažiranje najboljih nastavnika.	Formiranje nastavnog osoblja koje učestvuje u istom zadatku.
Pripremanje učenika za takmičenja.	Briga za individualnu nastavu.

Prema internoj i eksternoj evaluaciji, Glaser (W.Glaser, *Škola bez prisile*) naglašene su karakteristike djelotvornih škola:

- a.) jasni ciljevi;
- b.) interakcijsko predvodništvo;
- c.) uključenost i odgovornost učenika;
- d.) fizičko okruženje, ozračje pogodno za učenje;
- e.) priznanje i poticaji;
- f.) pozitivno učeničko ponašanje;
- g.) uključenost i podrška roditelja i zajednice;
- h.) težište na nastavnom programu;
- i.) kolegijalnost, usavršavanje nastavnika;
- j.) visoka očekivanja;
- k.) često praćenje napretka učenika;
- l.) Zajednički ciljevi.

CILJEVI REFORME OBRAZOVANJA ZA OSNOVNE ŠKOLE

1. Obrazovanje i odgoj dječije ličnosti koja će biti osposobljena da integrira znanja, vještine i vrijednosti u cjelinu primijenjenog ponašanja.
2. Isticanje skrivenog kurikulumu koji se bazira na emocionalnoj inteligenciji, socijalnim vještinama, altruizmu, humanosti i društveno poželjnim interpersonalnim odnosima.
3. Timski rad roditelja, učenika i nastavnika u odgojno-obrazovnom procesu;
4. Nastavnici spremni za stalno usavršavanje, razmjenu iskustava u funkciji postizanja boljih rezultata u odgoju i obrazovanju.
5. Individualizacija – podržavanje učenika u njihovim sposobnostima, sklonostima i interesima, primjena TPI-a (testa profesionalnih interesa/orijentacije) za buduće školovanje nakon završetka osnovne škole.
6. Inkluzija – uključivanje učenika s posebnim potrebama u redovno odjeljenje.
7. Škola za odrasle – opismenjavanje odraslih.
8. Poboljšati kvalitet predškolskog odgoja – godinu dana više organiziranog rada na odgoju i obrazovanju.

- Realizacija ciljeva u osnovnim školama planirana kroz sljedeće korake:

1. Formiranje vijeća roditelja i učenika na nivou škole.
2. Usavršavanje nastavnika putem rada u stručnim aktivima, na seminarima, ili individualnim usavršavanjima.
3. Rad u predškolskom odgoju i devetogodišnjoj O.Š. koji je baziran na programu STEP BY STEP.
4. Integracija učenika s posebnim potrebama na nivou škole, raspoređenih od II - VIII/IX razreda.
5. Rad malih radionica – krojačka, cvjećarska, pčelarska, modelarstvo, kurs engleskog i njemačkog jezika, informatike, samostalno organiziranje učenika pod pokroviteljstvom međunarodnih projekata, npr. Skandinavije.
6. Ciklus škole za odrasle, od I - VIII razreda.

Integracija i inkluzija trebaju biti zastupljene na nivou cijele škole i u te procese, osim djece s teškoćama u razvoju, trebali bi biti uključeni i nadareni učenici, prestarjeli učenici, povratnici/emigranti s drugih područja i svi drugi koji na bilo koji način imaju potrebu da im se prilagodi nastavni plan i program, radi postizanja što boljih rezultata u učenju.

Školski psiholozi imaju veliki uticaj kroz prezentiranje adekvatnih modela identifikacije, sistema vrijednosti, jačanje samopoimanja djece, zatim otklanjanje starog ponašanja i refleksivnih misli, kontroliranje ljutnje, učenje djeteta pravilnim načinima ispoljavanja frustracije, motiviranje djeteta za postizanje većeg nivoa aspiracije.

Trenutno, u Federaciji BiH, u osnovnim školama, razvijamo aktivnost na izradi kurikuluma profesionalnog razvoja nastavnika koje su identificirane u skladu s ciljevima iz razvojnog nastavnog plana. To su sljedeće oblasti:

1. demokratski razvoj i ukovođenje;
2. interaktivno i kooperativno učenje;
3. projekat „Umijeće ocjenjivanja“;
4. roditelji-partneri u školi;
5. obuka u primjeni informacione tehnologije;
6. implementacija inkluzije i individualizacije;

AGENCIJA ZA STANDARDE I OCJENJIVANJE

Projekat „Umijeće ocjenjivanja“ ima za cilj da se detaljno istraže svi problemi vezani za ocjenjivanje u osnovnim i srednjim školama i da se uradi kvalitetna analiza toga ocjenjivanja. U okviru projekta, osoblje pedagoškog zavoda i svi nastavnici, u početku isključivo osnovnih škola, proći će obuku o savremenim metodama praćenja napredovanja učenika i ocjenjivanja.

Dokimološki faktori, kao što su evaluacije obrazovnog postignuća i mjerenje obrazovnog uspjeha na internom nivou (škola, odjeljenje), predstavljaju novu koncepciju obrazovanja koja otkriva i produbljuje individualne stvaralačke potencijale. Programi reforme obrazovanja formirali su komisiju koja će verificirati metode rada na internom nivou obrazovne institucije.

SADAŠNJE STANJE EVALUIRANJA

Osnovne uzročne karakteristike neadekvatnog sprovođenja navedenih nastavno-vaspitnih mjera su sljedeće:

- pravila i kriterij za praćenje učeničkog napretka ne postoje u školama;
- postignuća u nekim predmetima su veoma niska;
- nastavnici se drže vlastitog pristupa i stila ocjenjivanja;
- na kraju obrazovnih ciklusa aktivnosti ocjenjivanja su intenzivnije, što predstavlja veliki pritisak na učenike; u toku školske godine, ocjenjivanje nije jednako distribuirano;
- ocjene često ne prati komentar i obrazloženje o učenikovom postignuću;
- ocjene često imaju metrijsku, ali ne i odgojnu ulogu;
- ocjena je nekim nastavnicima najčešće instrument za uspostavljanje discipline;
- osnova konflikata u školi najčešće je ocjenjivanje;
- ovo ocjenjivanje je nedovoljno transparentno.

IMPLEMENTACIJA INKLUZIJE I INDIVIDUALIZACIJE U OBRAZOVANJU

Da bi inkluzija bila primjenjivana i prihvaćena u školama, potrebna je edukacija nastavnika-edukatora koji će jedini biti implementatori reforme. Ali treba imati u vidu da svaka novina izaziva izvjesne otpore, kao što je nesigurnost nastavnika, a barijera se javlja usljed pomisli da treba primijeniti nešto novo. Ljudi su obično podložni društvenim predrasudama – izbjegavanju, diskriminaciji, antisimpatijama u društvu, tako da postaju zatvoreni prema novim informacijama. Kolektivna svijest nije dovoljno emancipirana i kultivirana. Metodičnost i postupnost u primjeni inovacija je neophodna da bi se izbjegle teškoće. Neophodno je, također, i stvaranje takve klime u školi u kojoj nastavnici žele da se educiraju za implementaciju aktuelnih oblasti u obrazovanju.

Za uspješnost uvođenja inovacija potrebno je uključivanje svih partnera (roditelja, nastavnika, učenika, lokalne zajednice i članova kantonalnih i federalnih vlasti iz ministarstava obrazovanja i kulture). Pozitivna iskustva, u zadnjih nekoliko godina, predstavljaju aktivnosti nastale u saradnji saradnji međunarodnih ili domaćih organizacija i vlasti BiH. Realizirali su niz programa u saradnji sa ministarstvima. Pokrenute su različite inicijative u cilju poboljšanja efikasnosti rada škola i već su postignuti neki rezultati (prethodno navedeni).

Iskustvo u Finskoj i Danskoj pokazuje koliko je važno imati centralni plan implementacije, uključujući mjere predostrožnosti i aktivnosti. Od najveće važnosti je da se iskustva prikupe, povežu i diseminiraju kroz mrežu institucija ili organizacija. Za uspješni razvoj inkluzivne politike, Enskov (Ainscow, 95) naglašava značaj vođstva, uključivanja (učenika i roditelja u odluku kurikuluma), planiranja, koordinacije, ispitivanja i refleksije, te usavršavanje osoblja. Principi i uslovi Danskog projekta implementacije inkluzije u obrazovanju su sljedeći:

- specijalni razred je podučavan s redovnim razredom za istu hronološku grupu;
- prosječna veličina razreda je s maksimumom od 20 učenika;
- tim nastavnika sastoji se od tri nastavnika, od kojih je jedan nastavnik specijalnog obrazovanja;
- rasporedi časova omogućuju da dva nastavnika budu prisutna u isto vrijeme.
- učenici specijalnog razreda kao i učenici redovnog razreda slijede isti nastavni plan i program uz različite kriterije ispitivanja.

Promjene koje nastaju integrativnim pristupom nastavi reflektiraju se:

Djeca: Aktivno učešće u procesu nastave, rad u svim aktivnostima grupe vršnjaka kojoj pripadaju, gdje se formiraju adekvatne socijalne vještine koje odgovaraju njihovom uzrastu.

Porodica: Porodice djece s posebnim potrebama postaju manje izolirane. Iskustva tih porodica sličnija su iskustvima ostalih porodica. Roditelji razvijaju mrežu za pružanje podrške i međusobnog prijateljstva.

Lokalna zajednica: Posljedica učenja i života u grupama za djecu je ta da postanu samostalni i korisni članovi društva.

ZAKLJUČAK

Redovno ocjenjivanje učeničkog napretka, sastavni je dio učenja i podučavanja u školi. Pedagogija, psihologija i sociologija do sada nisu posvećivale veću pažnju dokimološkim faktorima. Istraživanja u oblasti ocjenjivanja su se najčešće odnosila na pedagoške ili socijalne stereotipe poput halo-efekata, etiketiranja učenika, „samoispunjavajućeg proročanstva“ nastavnika i itd. Ono što se očekuje od pokrenutog projekta Agencije za standarde i ocjenjivanje, je:

- svi nastavnici treba da su upoznati s projektnim aktivnostima;
- primjenom raznovrsnih metoda i tehnika istraživanja na reprezentativnom uzorku dobiće se stvarna slika sadašnje pedagoške prakse i slabosti ocjenjivanja;
- nastavnici će moći uporediti dosadašnju praksu s rezultatima istraživanja; jačanje kompetencija savjetnika i obuka nastavnika uz pripremni materijal i bibliografije o ocjenjivanju;
- stvaranje baze podataka za svaku školu i umrežavanje sa školama.

Bitan segment reformi obrazovanja je individualizacija i inkluzija koju bi pogrešno bilo razumijevati samo kao pokret za uključivanje djece s poteškoćama u razvoju, iako je to u početku bilo jedno od osnovnih polazišta. Inkluzija, kao otvoreni proces, teži zapravo da otkloni barijere za ravnopravno učenje i participiranje djece u školskom sistemu. Predrasude i stereotipi, tj. neopravdane generalizacije rezultirale su rasizmom i segregacijom, ekskluzijom obespravljenih grupa u obrazovanju (slojevi djece iz depriviranih sredina, djece iz manjinskih grupa, te one s razvojnim poteškoćama, hroničnim oboljenjima ili s naglašenim posebnim potrebama – kao što su nadareni ili pretjerano emotivni).

Kategoriziranje i stigmatizacija (etiketiranje) učenika ima mnogo negativnih posljedica, što nije prihvatljivo u postindustrijskom sistemu obrazovanja, jer ugrožavaju međusobno učenje i saradnju jednih s drugima. Neophodno je utjecati na formiranje karakternih crta djece, kao što su: ekstravertirano i dostojanstveno ponašanje, samostalni pogled na objektivnu realnost, neovisnost od drugih, samokritičnost, iskrenost i marljivost.

Nova koncepcija obrazovanja treba omogućiti svakom pojedincu da otkrije, produbi i ojača stvaralačke potencijale, odnosno svoje skriveno blago.

LITERATURA

- Andrilović, Čudina: *Psihologija učenja i nastave*, „Školska knjiga“, Zagreb, 1988.
- OSCE: *Materijal za kampanju provođenja reforme obrazovanja*, 2002.
- Dorothy Kerzner Lipsky & A. Gartner: *Inclusion and School Reform: Transforming America's Classrooms*, Paul H. Brookes Publishing CO Inc. Company, York, Pennsylvania, 1999.
- J. Lerner, *Learning disabilities*, Houghton Mifflin Company, 1997.
- M. Vilotijević, *Teorija nastave usmjerena ka cilju učenja*, 2000.
- Kuber, Milker, Moller, *Didaktičke teorije*, 1999.
- K. Marsh, *Kurikulum*, 1998.
- Henting, *Humana škola*, „Eduka“, Zagreb, 1997.
- B. Miler, *Kako ostvariti uspješan kontakt sa učenicima*, 2005.
- D. Nosen, J. Anderson, *Stvaranje uslova za kvalitetnu školu*, „Alineja“, Zagreb, 1997.

STANDARDS IN EDUCATION

SUMMARY

Standards in education are a series of axioms, principles and settings, which we want to reach in the near future. The reform changes the form of educational system, that demands prompt action, financial resources, precisely defined goals, strategies, programs to introduce changes, than „Individual educational program” for children with special needs, re-education of teachers, induction of democratic management etc. The agency for standards and assessment is, in fact, the agency for development of curriculum (development of educational plans and programs). This agency is indispensable for the strategic development of education and ultimate educational reforms, without discrimination or segregation.

Keywords: Standards and strategies, framework legislation, quality school, traditional school, evaluation/assessment.